

Ive Mažuran

BITKA KOD SENTE I PRODOR U BOSNU 1697. UVOD U PREGOVORE O MIRU IZMEĐU SVETE LIGE I OSMANSKOGA CARSTVA 1699. GODINE

Autor na temelju literature i nepoznatih izvora opisuje nastavak rata, pokušaj osvajanja Bihaća, veliku pobjedu kršćanske vojske kod Sente 1697. i donosi nove podatke o prodoru do Sarajeva koga nije vodio Eugen Savojski nego pukovnik Kyba. Tu su i pripremni pregovori o uvjetima i mjestu održavanja mirovnih ugovora koji su u početku 1699. potpisani u Srijemskim Karlovcima

Uvod

Sultana Ahmeda II. naslijedio je 6. veljače 1695. njegov najstariji sin Mustafa II. u 31. godini života. Odmah nakon preuzimanja prijestolja objavio je novi sultan da će ubuduće poput Sulejmana Kanunija osobno predvoditi vojsku i strpljivo podnositi sve ratne tegobe. Ta je odluka mladoga imala širok u osmanskoj javnosti i značila je rasplamsavanje rata i udaljavanje od pregovora o miru u iscrpljujućem ratovanju od 1683. godine. Svjestan posljedica takve odluke, našao se Bečki dvor u ozbiljnim teškoćama, jer su se glavnina carske vojske i njezine najsposobnije vojskovođe nalazili na Rajni ratujući protiv Francuza. Svoje usluge i veći broj vojnika ponudio je tada caru Leopoldu I. saksonski vojvoda Friedrich August, uvjetujući svoju ponudu da mu car povjeri vrhovno zapovjedništvo nad vojskom. Po prirodi tašt čovjek koji je precjenjivao svoje sposobnosti nije, međutim, vojvoda bio dorastao zapovijedanju velikom vojskom niti je imao ratnoga iskustva. Ali, unatoč tome, pritisnut ratnim opasnostima Bečki je dvor ipak prohvatio njegovu ponudu i savezništvo te mu pustio vrhovno zapovjedništvo.

Ubrzo od stupanja na prijestolje poveo je 1695. sultan Mustafa II. vojsku i osvojio Lipu (Lipova), Lugos (Lugoj) i Karansebes (Caransebes) nedaleko od Temišvara, nanijevši generalu Friedrichu Veteraniju težak poraz, gdje je i smrtno stradao. Slanjem streljiva i opskrbe u Temišvar, vratio se potom sultan Mustafa II. s bojišta slavodobitno u Istanbul kao obnovitelj moći Osmanskoga Carstva.

Ponesen ratnim uspjesima poveo je sultan Mustafa i 1696. vojsku na bojno polje. U međuvremenu ponudom još većeg broja vojnika nametnuo se vojvoda Friedrich August opet Bečkom dvoru kao vrhovni zapovjednik. Predvođeci carsku vojsku, u kojoj se nalazilo i nekoliko vrsnih generala, napao je on Temišvar i 28. kolovoza 1696. upustio se u veliku i karjavu bitku na rijeci Begeju, koja je zahvaljujući jedino iskustvu generala završila bez izrazita pobjednika. Zadovoljan ishodom bitke i jačanjem samopouzdanja osmanske vojske, vartio se sultan Mustafa u Edirne na zimovanjem opskrblivši prije toga Temišvar još bolje za obranu.¹

I prije nego što je nastupilo proljeće 1697. godine, obje zaraćene strane započele su pripreme za veliku vojnu, vjerujući da ona biti prijelomna i odlučna za okončanje rata. Usporedo s tim vodio je Bečki dvor i pregovore o zaključenju mira s Francuskom, kako bi ojačao svoj položaj. Ti su pregovori uspješno okončani 26. svibnja iste godine u Rijswijku, što je oslobodilo carsku vojsku vođenja rata na dva bojišta i omogućilo po-

stavljanje na njezino čelo najsposobnijih vojskovođa. Neposredno zatim uprla je carska diplomacija sve snage da se riješi usluga moćnoga saveznika vojvode Friedricha Augusta da bi vrhovno zapovjedništvo nad vojskom bilo povjereno sposobnom vojskovođi. Naime, izborom za za poljskoga kralja pobjedom carske diplomacije nad kandidatom francuskoga kralja Louisa XIV., morao se Freidrich August odreći vrhovnoga zapovjedništva, pa je 5. srpnja 1697. na prijedlog predsjednika Dvorskoga ratnog savjeta grofa Rüdigerera von Starhemberga vrhovno zapovjedništvo carske vojske preuzeo jedan od najdarovitijih vojskovođa svoga doba princ Eugen Savojski.

Preuzevši dužnost vrhovnoga zapovjednika stigao je princ Eugen 12. srpnja na zbornu mjesto u Kolutu nedaleko Sombora, gdje je zatekao dvadesetak tucuća vojnika, gotovo praznu blagajnu i malo hrane. Odlučnim mjerama požuruje on okupljanje vojske, pribavlja hranu i pet dana kasnije kreće ispod Sombora uz lijevu stranu Dunava prema Petrovaradinu, odakle se spušta do Kovilja (Kobila) na Dunavu i 5. kolovoza podiže vojni tabor.

Uz princa Eugena vojsku su vodili iskusni generali i sposobne vojskovođe grof Guido von Starhemberg, barun Siegbert Heister, princ Charles Francois Comerzy, grof Veit Truchses von Wetzhausen, grof Franz Karl Auersperg, vojvoda Franz Adam Dietrichsein, grof Johann Ludwig Rabutin. Bussy i barun Henrich Tobias Haslingen, kojima će se pridružiti i varaždinski general grof Hanibal Heister. Tu su također i drugi visoki i viši vojni zapovjednici, koji su obavljali izvidničke i manje taktičke zadatke.

Na drugoj strani dok se carska vojska još okupljala u Kolutu, na prijedlog karlovačkoga generala Karla Auersperga i bana Adama Batthyanyja odobrio je carski dvor da se napadne i osvoji Bihać. Planirani vojni pohod zadušno je zagovarao i princ Eugen Savojski, smatrajući da bi osvajanje Bihaća moglo imati dalekosežne i djelotvorne posljedice u širenju carske vlasti u Bosni. Prema utvrđenom planu, početkom lipnja 1697. krenula je graničarska vojska iz Slunja i stigla do Drežnika. Premda stalno izložena topovskoj paljbi, turska posada u Drežniku branila se junački i potom predala generalu na milost, koji tvrđavicu odmah popravi i u nju smjesti posadu od 40 Hrvata graničara. Idući dalje stigao je Auersperg 9. lipnja do Bihaća i smjesta izvršio raspored vojske i topništva. Dva dana kasnije bio je Bihać opkoljen sa svih strana, da bi istodobno bile poslana vojne izvidnice preko Une pazeći ne dolazi li Bihaću kakva pomoć. Za to vrijeme nastupala je hrvatska banska vojska prema Bihaću dosta otežano, jer morala boriti s turskim posadama u Pounju. Posada Bile Stine žestoko se odupirala, zbog čega je grad osvojen na juriš i spaljen. Kad je napad na Bihać već bio započeo, stigao je kao banova prethodnica pukovnik Ivan Makar, a 20. lipnja došao je osobno i ban Adam Batthyany. Procjenjujući brzopletu da je topništvo dovoljno oslabilo i razorilo gradske zidove, počeo je opći juriš, koji je odbijen uz velike gubitke. Ohrabrena posada Bihaća izvela je 28. lipnja iznenadni protunapad, u kojem je izranjavala i poubijala mnoge carske vojnike i graničare. Očito razočaran neuspjelim opsadom, otišao je idućega dana ispod Bihaća ban Batthyany, a za njim i varaždinski general grof Hanibal Heister. Trećega srpnja prestala je opsada grada i započelo povlačenje vojske, da bi na povratku razorila Izačić i Ripač.²

Zahvaljujući neusklađenosti, međusobnom sukobljavanju i brzopletosti vojnih zapovjednika propao je tako vrlo skup vojni pohod, u kojem je sudjelovalo više od deset tisuća vojnika. Neuspjela opsada Bihaća teško je pogodila bansku i graničarsku vojsku. Pogotovo što višestruko brojnija i ojačana sa 32 topa nije ta vojska bila u stanju savladati samo nekoliko stotina branitelja grada. Još više što je propala opsada Bihaća značila i trajan gubitak tzv. Turske Hrvatske, koja potom ostaje sastavni dio Bosne.

Poraz pod Bihaćom nimalo nije utjecao na pripreme glavne vojne pod vodstvom princa Eugena Savojskog. Napuštajući opsadu Bihaća, carska i graničarska zaputila se potom u Petrovaradin, odakle je 13. kolovoza stigla u tabor princa Eugena u Kovilju.

Nekako u isto vrijeme dok je princ Eugen podizao tabor u Kovilju stigli su u Beograd sultan Mustafa II. i veliki vezir Elmas Mehmed-paša na čelu dvostruko većeg broja vojnika od carskih snaga. Tu je ubrzo održano ratno savjetovanje, na kojem je bilo odlučeno da se s vojskom krene prema Temišvaru. Toj se odluci suprotstavljao zapovjednik Beograda Amdža-zade Husejin-paša Köprülü i predlagao da se napadne Petrovaradin. Njegov prijedlog nije bio prihvaćen, pa je 19. kolovoza sultan Mustafa II. prešao Dunav kod Pančeva, šaljući istodobno brodovlje Dunavom prema Slankamenu kako bi privukao pažnju carske vojske na tu stranu i tako olakšao prodor glavnine svojih snaga u Bačku i Erdelj.

U taboru kod Kovilja utvrdio se princ Eugen visokim opkopima, a generalu Dietrichu Heinrichu barunu de Nehem naredio neka iz Petrovaradina požuri s vojskom do Titela, ali ga je pretekao veliki vezir, spalio grad i prisilio generala na povlačenje.

Počevši od 10. kolovoza 1697. do završetka vojne poslije bitke kod Sente vođen je u taboru princa Eugena Dnevnik (Diarium), u kojem su zabilježeni svi važniji događaji vezani uz vojni pohod. Kao vjerodostojan i pouzdan izvor Dnevnik sadrži mnoštvo pojedinsti koje pridonose znatno boljem poznavanju tih zbivanja, nego što je to moguće saznati iz pojedinačnih obavijesti i kraćih, makar to bili i službeni izvještaji.³

Posve jasno vidljivo iz Dnevnika, slatno obaviještavan o pokretima i namjerama osmanske vojske nije se princ Eugen dao zavarati, premda je veliki vezir uputio dio snaga prema Segedinu. Odgovarajući na taj manevar poslao je on princa Leopolda grofa Schlika s jačim snagama da se ubaci u Segedin, podižući istodobno i sam privremene tabore s vojnim posadama. Saznavši međutim da je sultan odustao od pohoda na Segedin i da će prijeći Tisu kod Sente, odlučio je princ Eugen ne ometati gradnju mosta nego pričekati da glavnina osmanske vojske započne prijelaz na desnu obalu Tise i napadne je dok bude prelazila most. U isto vrijeme pratio je general Nehem iz Petrovaradina budnim okom osmansko brodovlje kod Slankamena, kako odatle ne bi zaprijetila carskoj vojsci kakva opasnost.

Oko dva sata iza podneva 11. rujna 1697. približio se princ Eugen pontonskom mostu kod Sente, preko kojega je sultanova vojska upravo prelazila Tisu. Manji dio te vojske koja je prva prešla preko rijeke ukopao se u opkope, kako bi osigurao sultanu i glavnini osmanskih snaga nesmetan prijelaz na desnu stranu Tise. Promatrajući iz daleka što se zbivao oko mosta, unatoč već kasnim satima iza podneva zaključio je princ Eugen da mu se pruža idealna prilika za napad koju nipošto ne smije propustiti. Slanjem ko-

njanika s oba krila, brzim rasporedom preostale vojske i ubrzanim hodom krenuo je on u silovit napad. Lijevim krilom vojske zapovijedao je general Guido Starhemberg, središnjim dijelom osobno princ Eugen, a desnim krilom generali Siegbert Heister i Rabutin Bussy. Dobro postavljenim topništvom u čijem je dometu bio most izazvana je opća pomutnja na mostu, s kojega su padali u Tisu konji i vojnici. Probojem prve crte obrane i nezadrživom upadu u opkope, opkoljenu osmansku vojsku na desnoj strani Tise zahvatila je opća panika i bitka se pretvorila u pravo krvoproliće. Svi pokušaji da se opkoljeni odupru napadu bili su bez uspjeha. Nije pomoglo ni osobno junaštvo velikoga vezira, kao i stanje spahija u pomoć koji su stvarali još veći metež na mostu. Gledajući taj pokolj s lijeve strane Tise obuzao je sultanovu vojsku paničan strah od kojega nije bio pošteđen ni Mustafa II., pa je izbezumljen i zastrašen napustio bojište i hitno krenuo za Temišvar. Među poginulima bio je veliki vezir Elmas Mehmed-paša, kao i 20 drugih paša i nekoliko desetaka visokih osmanskih vojskovođa. Gubici princa Eugena iznosili su svega 40 poginulih vojnika, pa je rijetko kada i u kraćem roku izvojevana tako sjajna pobjeda koja je imala dalekosežne posljedice i označila kraj iscrpljujućega ratovanja s Osmanskim Carstvom.⁴

Cijeli sultanov logor, topništvo i streljivo, mnoštvo stoke i kola pripali su pobjedniku. Ostao je neoštećen i most preko Tise, na čijim je prilazima bila postavljena straža. Svuda na bojištu bile su gomile lešena od koji se širimo zagušljiv zadah.

Dva dana poslije bitke služena je u logoru princa Eugena misa zahvalnica uz pjevanje *Te Deum laudamus* i počasnu paljbu topova. Idućega dana zbog smrada leševa premješten je logor između Sente i Stare Kanjiže.

Zajedno s generalima i ostalima zapovjednicima obišao je 19. rujna princ Eugen još jedanput bojište kojim se širi nepodnošljiv smrad raspadanja leševa, da bi zatim na crtežu prikazao i objasnio kako je vođena cijela bitka.

Odmarajući se još koji dan od silnih napora, započeo je 26. rujna povratak vojske koja se utaborila kod Subotice. Nastavljajući dalje put odignut je 29. rujna tabor kod Miljkuta (Miluti), idućega dana blizu Zobnatice (Zogladize), a 1. listopada stigao je princ Eugen s vojskom u Santovo (Sentova) pokraj Bačkog Brega. Po dolasku u Santovo počelo je odvajanje vojske koja će otići u Mohač i Pečuh, ili se vratiti u Njemačku i Poljsku.⁵

Dok se još dogovaralo koje će pukovnije krenuti na put, došao je 4. listopada iz Broda u tabor princa Eugena pukovnik Johann Ferdinand Kyba barun von Kinsfeld, zapovjednik Vojne granice u osnivanju uzduž Save, i predložio da se prije završetka vojne provali u Bosnu, jer je bosanski beglerbeg na umoru, a vojska koja bi sudjelovala u toj provali ne bi bila izložena gotovo nikakvoj opasnosti. Pukovnikov prijedlog svidio se princu Eugenu i vojnom vijeću, pa je princ Eugen izdvojio određeni broj konjanika i pješaka i zaputio se u Osijek, kamo je stigao 6. listopada.⁶ Pismom iz Osijeka 8. listopada obavijestio je on cara Leopolda da kreće u Bosnu, odakle će se vratiti za dvadesetak dana.⁷

U sklopu Dnevnika o vojni i bici kod Sente, vođen je poseban Dnevnik i o provali u Bosnu do Sarajeva. Pisan sažeto i vojnički kratko on sadrži dragocjene i nezaobilazne podatke o toj provali, dajući ujedno i odgovor kakva je bila stvarna uloga princa Eugena u

tome. To više što se njegov sadržaj ne podudara s izvještajem princa Eugena upućenog caru Leopoldu nakon povratka iz Bosne.

Žureći s vojskom iz Osijeka došao je princ Eugen 11. listopada u Brod, gdje je pukovnih Kyba obavio sve pripreme za prijelaz preko Save. Među prvima prešao je on idućega dana Savu, za kojim su slijedile približno tri pukovnije pješaka i konjanika, a pod večer istoga dana našao se na desnoj strani Save i princ Eugen.

Ne nailazeći ni na kakav otpor vojska se 13. listopada utaborila vjerojatno na Plehanu (Perhatonze) i odatle produžila do Kotorskog. Idući uvijek kao prethodnica stigao je pukovnik Kyba do Dobojsa, gdje se nalazila manja turska posada. Tu se vojska utaborila, da bi zatim preko Usore, Maglaja, Žepče, Vranduka, Zenice, Kaknja i Visokog uz rijeku Bosnu stigla do Sarajeva, što je i bio cilj provale.

Obaviješteni o dolasku carske vojske Turci su uglavnom napustili Sarajevo i ponijeli sve što je bilo od neke vrijednosti, opljačkavši prethodno Židove i kršćansko stanovništvo.

Kad je vojska stigla u Kakanj napisan je proglas, preveden na turski i hrvatski, u kojem je stanovništvu Sarajeva ponuden dobar i milostiv postupak. S tim proglasom zaputio se pukovnih Kyba u Sarajevo, ali je zatekao poluprazan grad obavijen zlokobnom šutnjom. U središnji dio grada poslao je jednoga zastavnika i trubača koji će nakon zova trube pročitati spomenuti proglas. Idući tako gradom, dugo vremena nisu zastavnik i trubač susreli nikoga. Kad su stali i odabrali mjesto za čitanje proglašenja, iznenada su ih opkolili Turci i svirepo ubili trubača, dok se zastavnik zadobivši pet rana spasio bijegom.

Poslije takve dobrodošlice ušao je 23. listopada princ Eugen u Sarajevo i održao smotru vojske. Iz sarajevske tvrđave Turci su promatrali tu vojsku i samo povremeno pucaли. Kako u gradu ništa nije nađeno vrijedno što se moglo ponijeti, odlučeno je da se spali ne samo grad nego i njegova cijela okolica. Smatrajući da je cilj provale ostvaren, napustio je 25. listopada princ Eugen Sarajevo pretvoreno u zgariste. Istim putem vraćao se natrag, rušeći utvrde i paleći sve iza sebe. Za to vrijeme carskoj je vojsci pridolazilo sve više kršćanskoga stanovništva, stavljao se pod njezinu zaštitu da ga na povratku izvede iz Bosne.

Konačno, 5. studenoga 1697. godine prešao je princ Eugen opet Savu u Brodu, pa su provala i cijela vojna bili završeni.⁸

Usporedo s tim, suočen s teškim porazom nije sultan Mustafa bio svjestan svojih zabluđa kad se i dalje zanašao o povratku makar dijela izgubljenog prostora, uporno odbijajući posredovanje engleskog i nizozemskog poslanika za okončanjem rata i sklapanjem mira. Okupljajući razbijenu i zaplašenu vojsku kod Temišvara odjednom se prisjetio on beogradskog zapovjednika Husejin-paše Köprülüja, čije savjete nije poslušao uoči vojnoga pohoda. Ne premišljajući se dugo, hitno ga je pozvao i postavio za velikog vezira. Preuzevši tu visoku dužnost novi je vezir odmjerenim i promišljenim postupcima sustavno uklanjao ljude iz sultanove pratnje, koji su svojim utjecajem i miješanjem u državne poslove štetili državnoj politici. Bez imalo uljepšavanja upoznao je on sultana sa stvarnim stanjem u Carstvu, duboko uvjeren da je okončanje rata jedini izlaz. Takvom razmišljanju i prijedlozima sultan se dugo opirao, zanašajući se da bi pokretanjem nove vojne mogao postići više. Ustrajno braneći svoje mišljenje i dokazujući da je državna

blagajna prazna, zbog čega nema mogućnosti nabave ratne opreme i prikupljanja vojske, pa tako ni poduzimanja vojnoga pohoda velikih razmjera. Pogotovo što Venecija, Rusija i Poljska i dalje žele rat, kao i carska Austrija koja je saklapanjem mira s Francuskom oslobodila svoje snage vođenja rata na dva bojišta, a uz to ima i najbolje vojskovođe. Pod pritiskom tih činjenica, napokon je Husejin-paša uvjerio sultana o nužnosti mijenjanja vanjske politike i prihvaćanja mirovinih pregovora uz posredovanje Engleske i Nizozemske.

Već u travnju 1698. počela je diplomacija posredničkih zemalja utvrđivati načela o budućim pregovorima, pa je ubrzo osmanskoj strani priopćeno da se pregovarati može samo pod uvjetom prihvaćanja načela *uti possidetis possideatis*, odnosno tko što posjeduje neka mu i ostane. To su načelo s carske strane podržali princ Eugen Savojski, markgrof Ludwig Badenski, general Guido Starhember i druge istaknute vojskovođe, smatrajući da se u postojećem rasporedu snaga ne može postići više. Potvrdivši svečano 22. lipnja prihvaćanje spomenutog načela, Porta je izrazila želju da se mirovni skup održi u Srijemskim Kalovcima, što su sve strane sudionice u ratu jednoglasno prihvatile. Ali, unatoč svečanoj izjavi osmanska je strana odugovlačila s početkom pregovora, očekujući da bi se možda u nekim pojedinostima moglo i odstupiti od tog načela. Kako bi međutim uvjerio protivničku stranu da u tom pogledu nema odstupanja, u dosluhu s Bečkim dvorom poveo je tada princ Eugen vojsku i utaborio se u Kovilju nedaleko Srijemskih Karlovaca. Odatle je 8. kolovoza pisao caru Leopoldu da se pregovori moraju voditi na prihvaćenom načelu, obrazlažući ujedno što valja poduzeti ako oni ne uspiju, te postaviti granice tako da se zaštiti osvojeno. U istom pismu iznio je on i cijeli ratni plan, ističući da bi ubuduće trebalo osvoji Bihać, Doboj i duga mjesta, odnosno cijelu Bosansku Posavinu i granicu pomaknuti u Bosni do Brčkog.⁹ Pismo slična sadržaja poslao je 29. kolovoza iste godine caru Leopoldu i markgrof Ludwig Badenski iz Etlingena (Uttlingen), pokazujući sjajno poznavanje prilika na ratištu u Hrvatskoj i jugoistočnoj Ugarskoj. Polazeći od načela *uti possidetis* on opširno obrazlaže što je nužno učiniti za obranu granice nasuprot *Osmanskome* Carstvu, završavajući pismo sentencom *Non minor est virtus, quam quaerere porta tueri*, odnosno *Nije manja vrlina kiliko tražiti i zaštititi svoj dom.*¹⁰

Premda je dolazak princa Eugena s vojskom u Kovilj neposredno utjecao ne samo na početak nego i vođenje pregovora o miru, ostao je međutim u historiografiji nezapažen. Zapravo njemu je u tom pogledu pripala i ključna uloga, jer je vojnom prijetnjom osmanskoj strani neposredno i utjecao na ishod pregovora.

Pod pritiskom vojske princa Eugena utaborene u Kovilju, krajem listopada našli su opunomoćenci svih zaraćenih strana na okupu u Srijemskim Kalovcima. U ime carske Austrije pregovore o miru vodili grof Wolfgang (ttingen, general grof Leopold Schlick i savjetnik za buduće razgraničenje pukovnik grof Ferdinando Marsigli. Republiku Veneciju zastupao je Carlo Ruccini, Poljsku grof Stanislav Malahowski, a Rusiju Prokopije Bogdanovič Voznicin. Glavni pregovarač s osmanske strane bio je Rami Mehmed-paša. Posredničke države u pregovorima, Englesku i Nizozemski, zastupali su lord Villiam Paget i Jakob Kolijer.

Pregovori o miru započeli su prvih dana studenoga 1698. u ozračju neprihvatljivih prijedloga i zahtjeva osmanskih pregovarača, zbog čega su zapadali u sve dublju u krizu da uopće budu i prekinuti. Znajući posve dobro gdje se nalazi princ Eugen s vojskom i što to znači, obratio se u kritičnom trenutku lord Paget Rami Mehmed-paši i rekao:

*Oni desnom rukom nude mir, lijevom rukom rat, vi odaberite!*¹¹

Izrečeno upozorenje lorda Pageta bilo je vrlo djelotvorno i suočilo je osmanske pregovarače sa stvaranošću, te da o prihvaćenom načelu *uti possidetis* nema mjesta proizvoljnim tumačenjima i pogađanjima, već se ono mora provesti u cijelosti.

Konačno, kad su bile usklađene i uklonjene sve nesuglasice potpisan je 26. siječnja 1699. godine ugovor o miru s carskom Austrijom i Poljskom na 25 godinas, dok je s Rusijom bilo zaključeno trogodišnje primirje. Ugovor o miru s Republikom Venecijom bio je potpisan odvojeno 7. veljače.¹²

Mirom u Srijemskim Karlovcima izgubilo je Osmansko Carstvo ogromna prostranstva: gotovo cijelu Ugarsku i velik dio osvojenog prostora Hrvatske. U stoljetnom širenju svojih granica prvi put je ono doživjelo tako velike gubitke, koji su ga iz temelja uzdrмали i podredili europskoj politici u novom rasporedu sila. Od tog udara nije više bilo oporavka, a umjesto osvajačkih moralo je Osmansko Carstvo ubuduće voditi obrambene ratove, koji su ga postupno pretvarali u neizlječiva “bolesnika na Bosporu”.

Ostvarivši krupne pobjede na bojnopolju, carska je Austrija prostorno i materijalno silno ojačala. Iako su Hrvati stoljećima krvarili na tim prostorima i borili se protiv Turaka za svoju opstojnost, od tih pobjeda imali su male ili gotovo nikakve koristi. Svečano obećanje cara Leopoda 18. listopada 1687. na saboru u Požunu (Pozsony) da će sva mjesta osvojena u novije vrijeme koja su pripadala Hrvatskoj biti njoj i pripojena i stavljena pod bansku upravu, bilo je još jedno u nizu lažnih obećanja Bečkoga dvora.¹³ To više što je već 4. prosinca iste godine bio Andreas Mayer postavljen za tridesetničara i komorskog upravitelja,¹⁴ čime su bili postavljeni tremelji Komorske uprave ne samo u Osijeku nego i oslobodem dijelu Slavonije od turske vladavine. U istom stilu nastavio je Bečki dvor i dalje, kad je car imenovao grofa Franju Ivanovića županom Virovitičke i Požeške županije, što je Hrvatski Sabor 15. ožujka 1688. sa izrazima zadovoljstva prihvatio.¹⁵ Međutim kad su u ožujku 1698. došli u Osijek izaslanici hrvatskih staleža grof Petar Keglević i križevački podžupan Petar Gotal, carski povjerenik Don Ferdinand Carl grof Caraffa di Stugliano dao im je jasno do znanja da od obnove županijskog uređenja u Slavoniji i pripajanje njezina prostora Hrvatskoj nema osnove, već je to posve nova tečevina (neoacquisticum) zadobivena u ratu.¹⁶

Nova granica Hrvatske s Osmanskim Carstvom, točnije Bosanskim pašalukom, vodila je rijekom Savom od utoka Bosne do utoka Une, zatim jednim dijelom toka Une i potom kopnom preko Like i Krbave do tromede s Republikom Venecijom sjeverozapadno od Knina. Njezinom uspostavom mirovnim sporazumom iz 1699. godine nije ona bila samo politička, nego ujedno i granica svjetova dokle su dopirali europski duh i civilizacija.

- ¹ Hammer, Joseph von, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Bd. I-X, Pesth 1827-1835, Bd. VI, p. 623; Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, Bd. I-VII, Hamburg 1859-1863, Bd. V, p. 153; Jorga, Nicolaus, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Bd. I-V, Gotha 1908-1913, Bd. IV, p. 260, 261; Uzuncarsil, Ismail Haki, *Osmanki Tarihi*, T.I-IV, Ankara 1948-1956, T. III/1, p. 576.
- ² Lopašić, Radoslav, *Bihać i bihaćka krajina*, Zagreb 1890, p. 92, 93.
- ³ *Kriegsarchiv*, Wien, *Diarium ueber die Kriegs Operationen der Kays. Armee gegen die Trken vom Jahr 1697, Türken Krieg 1697*, Fasz. 13, Nro 7; Mažuran, Ive, *Bitka kod Sente i upad princa Eugena Savojskog u Bosnu 1697. godine* (*Dnevnik princa E. Savojskog*), *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*, Osijek 1999, br. 5, p. 195-239.
- ⁴ Agneli, Moriz Edlen von, *Feldzüge gegen Türken 1697-1698. und der Karlowitzer Friede 1699. Feldzüge des Prinzen Eugen von Saviyen*, Nach den Feld Acten und anderen authentischen Quellen herausgegeben von der Abtheilung für Kriegsgeschichte des k.k. Kriegs-Archives, Wien 1876, I. Serie, II. band, p. 145; Mažuran, o.c., p. 215-217; Redlich, Oswald, *Geschichte Österreich. Begonnen Alfons Huber*, Sechster Band, Österreichs Gross-machtbildung in der Zeit Kaiser Leopold I., Gotha 1921, p. 600.
- ⁵ *Kriegsarchiv*, Wien, *Türken Krieg 1697*, *Diarium*, Fasz. 13, Nro 7; Mažuran, o.c., p. 219-226.
- ⁶ Mažuran, oc., p. 226, 227.
- ⁷ *Kriegsarchiv*, Wien, *Türkenkeirg 1697*, Fasz. 10, Nro 8.
- ⁸ Mažuran, o.c., p. 227-239.
- ⁹ *Badisches Generallandes Archv*, Karlsruhe, *Grohshertzogliches Haus u. Staatarchiv*, 11, *Kriegssachem* Nro 46/3813 (a).
- ¹⁰ *Ibidem*, Nro 46/3813 (b).
- ¹¹ Redlich, o.c., p. 606.
- ¹² Angeli, o.c., II, p. 321; Lopašić, Radoslav, *Spomenici hrvatske krajine*, Zagreb 1889, III, p. 144-149; Kovačević, Ešref, *Granice Bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj Republici po odredbama karlovačkog mira*, Sarajevo 1973, p. 84, 85.
- ¹³ *Zaključci Hrvatskog Sabora*, sv. I. 1631-1693, Zagreb 1958, p. 501. "Quantum auctoritate et Jurisdictionem Banalem attinet C. reg. Majestati non esse alienum, quin loca noviter occupata antehac Regno Croatiae incorporata penes idem Regnum manere possint".
- ¹⁴ *Finanz-u. Hofkammerarchiv*, Wien, *Hofffinanz*, Ungarn, Fasz. 318, Fol. 21.
- ¹⁵ *Zaključci Hrvatskog Sabora*, o.c., p. 506.
- ¹⁶ Mažuran, *Izvjestaji Caraffine komisije o uredenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine*, Osijek 1989, p. 76, 77.